

**Odlišné stanovisko sudcu Petra Straku
k uzneseniu č. k. PL. ÚS 5/2025-40 z 26. februára 2025**

I.

1. Myslím, že vývoj našej judikatúry naznačuje predsa len návrat ku prerokúvaniu návrhov všeobecných súdov na preskúmanie ústavnosti zákonov, ktoré upravujú vzťahy dvoch súkromných subjektov v rovnom postavení v hmotnoprávnom, aj v procesnoprávnom.
2. V predkladanom odlišnom stanovisku, ktoré nadväzuje na moju konštantnú (PL. ÚS 24/2020, PL. ÚS 11/2024) pozíciu, (i) vysvetlím, prečo napriek odmietnutiu predmetnej osobitnej veci predpokladám zmenu našej judikatúry, a (ii) vysvetlím na základe ďalšieho skúmania teoretického a historického vývoja, prečo náš ústavný text nebráni konkrétnej kontrole ústavnosti v horizontálnych veciach.
3. V prerokúvanej veci išlo o žalobu spotrebiteľa na určenie bezúčinnosti a bezpoplatkovosti úveru a určenie neprijateľnosti zmluvných podmienok. Okresný súd Prešov sa domnieval, že naliehavý právny záujem daný priamo zo zákona spôsobuje procesnú nerovnosť medzi dlžníkmi a veriteľmi.
4. Odôvodneniu disentanovaného uznesenia rozumiem ako kombinácii dvoch argumentov: (i) argumentu o tom, že účinky nálezu nastavujú až po derogácii aplikovanej/napadnutej právnej normy, čo by znamenalo, že v civilnom procese by sa malo pokračovať podľa novej normy – v danom prípade preukazovanie naliehavého právneho záujmu, (ii) to by však bolo podľa druhého argumentu v nesúlade s legitímnymi očakávaniami žalobcu. Preto nemá význam vyhovieť nálezu a návrh je tak podaný neoprávnenou osobou.
5. Z uvedeného odvodzujem, že skutková a právna špecifickosť východiskovej veci viedla významným spôsobom k odmietnutiu návrhu.
6. V nadväznosti na tieto dôvody považujem za dôležité, že v odôvodnení uznesenia pléna chýbajú doterajšie formulácie o účinkoch *ex nunc*, ktorými ústavný súd v minulosti odôvodňoval neprípustnosť určitého okruhu návrhov. Môže to byť podľa môjho názoru náznak zmeny uvažovania v tomto smere.
7. Ak vnímame prerokúvanú vec ako rozhodovanie ústavného súdu o civilnoprocесnej norme, tak je, podobne ako novembrové uznesenie sp. zn. PL. ÚS 11/2024, odklonom od záverov uznesenia sp. zn. PL. ÚS 24/2020, podľa ktorých: „*možno do priestoru pre konanie o súlade právnych predpisov, iniciované všeobecným súdom podľa ustanovenia čl. 144 ods. 2 ústavy, ktorého hypotéza je limitovaná požiadavkou prejudiciality a v nadväznosti na to účinkami nálezu ústavného súdu podľa čl. 125 ods. 3 ústavy (s odrazom v § 91 až § 93 zákona o ústavnom súde) zaradiť, bez bližšieho objasňovania konkrétnych podmienok (výpočet nemusí byť vyčerpávajúci), možnosť napadnúť procesné ustanovenia (s okamžitou aplikabilitou zmeneného právneho stavu v ďalšom priebehu konania)*. Na základe uvedeného

(PL. ÚS 24/2020) pohľadu na procesné normy by po prípadnom zrušení danej normy mal okresný súd bezpochyby skúmať naliehavý právny záujem.

8. Argumenty v bodoch 24, 28, 30, 31 uznesenia (nemožnosť derogácie ústavným súdom ovplyvniť priebeh konania) vyjadrujú v podstate názor, že derogačný nález je svojou povahou len neskorší zrušujúci zákon bez intertemporálnych ustanovení. Inými slovami, že jediný účinok nálezu ústavného súdu vyhlasujúci určitý zákon za protiústavný je ten, že protiústavný zákon je zrušený. A zrušenie, ktoré spočíva v strate účinnosti, pôsobí len do budúca. Účinky nálezu ústavného súdu sa implicitne stotožňujú so situáciou, keď samotný parlament prijme neskorší zákon, ktorým skorší zákon zruší, a neupraví žiadne prechodné ustanovenia. V takom prípade sa aj po zrušení skoršieho zákona musí tento zákon v súdnom konaní naďalej aplikovať na vzťahy vzniknulé ešte za jeho účinnosti.

9. Argument o čisto derogačnej povahe nášho nálezu vychádza z nesprávneho a izolovaného výkladu čl. 125 ods. 3 ústavy, podľa ktorého príslušná úprava stráca uverejnením nášho nálezu účinnosť.

10. Nález však nie je bežný negatívny *lex posterior*, pretože je tu prítomná ústava ako *lex superior*. Všeobecný súd má prikázané uprednostniť ústavu a má ústavne zakázané to urobiť sám. Ak sa nejaký súd domnieva, že štandardnými interpretačnými postupmi nedokáže vyložiť z relevantného ustanovenia ústavne súladnú normu, nemôže sám rozhodnúť o protiústavnosti takejto právnej normy a jednoducho ju neaplikovať, ale musí sa s touto prejudiciálnou otázkou obrátiť na ústavný súd (čl. 144 ods. 2 ústavy). Na rozdiel od USA, Portugalska, Nórska a rôznych iných štátov je u nás kontrola ústavnosti zákonov koncentrovaná na orgáne špecializovanom na tieto otázky, ktorým je ústavný súd.

11. Nález ústavného súdu teda nepredstavuje len akýsi neskorší zákon, ktorým sa ruší skorší zákon. Teda áno, aj to, ale derogačný nález v prvom rade predstavuje všeobecný zákaz aplikovať normu, ktorá bola ústavným súdom identifikovaná ako protiústavná, a to od momentu uverejnenia nášho nálezu obsahujúceho takýto výrok. Náš nález dáva odpoveď na prejudiciálnu otázku ústavnosti, ktorú nám všeobecný súd kladie, pretože ten má ústavou zakázané aplikovať protiústavné normy a nevyhnutne potrebuje mať zodpovedané, či danú normu smie aplikovať. Každý súd teda nielen dokáže, ale aj musí náš derogačný nález využiť.

12. Presne v tomto význame treba chápať § 93 zákona o ústavnom súde. Ten len vlastne podrobnejšie rozpisuje, čo to znamená, že sa má okamžite prestať s aplikáciou protiústavnej normy.

13. Z čl. 125 ods. 3 ústavy, ako podrobnejšie vysvetlím neskôr, nevyplýva žiadna vypätá perspektíva a povinnosť parlamentu zosúladiť zrušenú normu s ústavou. Nanajvýš ide o povzbudenie normotvorcu, že by sa nálezom mohol zaoberať. Ak by bola v našom systéme deľby moci súdna ochrana ústavnosti závislá na reakcii parlamentu, tak by nebola kontrolou. Situácia, keď zákon priamo nadviazal na derogačný nález, a to zákon č. 291/2009 Z. z. o špecializovanom trestnom súde a o zmene a doplnení niektorých zákonov, bola unikátna, pretože vychádzala z dobovej situácie, keď zákon predbehol publikáciu nálezu (porov. čl. XIV daného zákona: „*Tento zákon nadobúda účinnosť dňom vyhlásenia nálezu*

Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 17/08 z 20. mája 2009 v Zbierke zákonov Slovenskej republiky.“).

14. Ústavný súd usporadúva tradične na jeseň konferenciu Ústavné dni. Minuloročná edícia mala titul *„Konanie o súlade právnych predpisov – návrhové oprávnenie a účinky rozhodnutí ústavného súdu - XIII. ústavné dni“* a venovala sa ťažiskovo konkrétnej kontrole ústavnosti. Väčšinový názor rečníkov sa podľa môjho vnímania nestotožňoval s aktuálnym reštriktívnym výkladom (porov. Ľalík, T. Účinky derogačného nálezu Ústavného súdu SR pri preskúmaní návrhov všeobecných súdov: retroaktivita alebo prospektivita?; Justičná revue, 76, 2024, č. 12, s. 1217 – 1230).

II.

15. Musím pripustiť, že bez aktuálnej diskusie o podobe konkrétnej kontroly ústavnosti by sme neboli nútení odhaliť presnejší význam základných pojmov existencie (ontológie) práva, ktoré predstavím v nasledujúcich riadkoch a ktoré nám pomôžu interpretovať čl. 125 ods. 3 ústavy.

16. Otázka účinkov rozhodnutí ústavného súdu, ktorým sa vyhlasuje protiústavnosť zákona, patrí k tomu najkomplikovanejšiemu v ústavnom práve vôbec. Nezahrňa len základnú otázku, či rozhodnutia ústavného súdu pôsobia spätne do minulosti a ako veľmi spätne, ale napríklad aj to, ako sa rôzne ústavné súdy snažia modifikovať vecný dosah svojho rozhodnutia cez rôzne interpretatívne, aditívne, substitutívne či reduktívne výroky.

II.1. História čl. 125 ods. 3 ústavy

17. Aby sme sa uistili, že náš výklad je správny, musíme odhaliť historický vývoj týchto ustanovení a pojmov v nich obsiahnutých. Naša ústava v čl. 125 ods. 3 ustanovuje, že zákon uverejnením nálezu ústavného súdu stráca „účinnosť“ a parlament má šesť mesiacov na jeho „zosúladenie“, inak daný zákon stratí automaticky „platnosť“. Má to nejaký praktický význam? Aký je rozdiel medzi stratou účinnosti a stratou platnosti? A ako zistíme, že zákon stratil platnosť? Aká autorita o tom rozhodne? Ústavný súd to zjavne nemá po šiestich mesiacoch opätovne kontrolovať. Majú to teda posudzovať všeobecné súdy v každom jednotlivom prípade?

18. Predmetné ustanovenie má dlhšiu históriu a prvýkrát sa v podobe doslovne zhodnej s čl. 125 ods. 3 ústavy objavuje v čl. 90 ods. 1 ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii. Inšpiráciou pre toto ustanovenie bol čl. 245 ods. 1 a 2 federálnej ústavy Juhoslávie z roku 1963, ktorý znel takto:

„Keď Ústavný súd Juhoslávie rozhodne, že federálny zákon nie je v súlade s Ústavou Juhoslávie, Federálne zhromaždenie je povinné v lehote šiestich mesiacov od uverejnenia rozhodnutia Ústavného súdu uviesť tento zákon do súladu s Ústavou. Ak Zhromaždenie v tejto lehote neuvedie federálny zákon do súladu s Ústavou Juhoslávie, prestanú platiť tento zákon alebo jeho ustanovenia, ktoré nie sú v súlade s Ústavou, o čom rozhodne Ústavný súd Juhoslávie svojim rozhodnutím.“

19. Táto juhoslovanská úprava je odlišná. Po prvom rozhodnutí ústavného súdu zákon ne stráca účinnosť, no vzniká povinnosť na jeho zosúladienie s nám dobre známou šesťmesačnou lehotou, a to v ústavnom systéme jednoty moci. Ústavný súd nasledovne opätovne zákon preskúma a overí, či bol uvedený do súladu. Ak nebol, príslušné ustanovenia „*prestanú platiť*“.

20. Avšak do ústavného zákona o československej federácii to bolo prenesené v modifikovanej podobe:

„Ak Ústavný súd Československej socialistickej republiky zistí, že je nesúladi medzi predpismi v zmysle čl. 87, vysloví, že dotknuté predpisy, ich časť, prípadne niektoré ustanovenia strácajú účinnosť; príslušné orgány sú povinné do 6 mesiacov od uverejnenia nálezu Ústavného súdu Československej socialistickej republiky dať dotknuté predpisy do súladu s Ústavou Československej socialistickej republiky, prípadne s inými zákonmi Federálneho zhromaždenia. Ak tak neurobia, strácajú dotknuté predpisy, ich časti alebo ustanovenia platnosť po 6 mesiacoch od uverejnenia nálezu.“

21. Tu sa objavuje strata účinnosti hneď po prvom a vlastne jedinom rozhodnutí, čo je druhá zmena. Žiaden subjekt už nekontroluje, či si parlament splnil svoju povinnosť, a tak nie je jasné, kto má stratu platnosti overovať, ani čo to vlastne znamená.

22. Uvedené ustanovenie sa napokon prenáša aj do ústavného zákona č. 91/1991 Zb. o Ústavnom súde Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky (čl. 3 ods. 1). Dôvodová správa k návrhu tohto ústavného zákona uvádza, že sa preberá úprava z roku 1968, ktorá podľa neho „*do značnej miery vyhovuje potrebám a požiadavkám právneho štátu, ale vyžaduje určité zmeny*“.

23. Je teda nutné pozrieť sa na to, čo je to „*platnosť*“ a čo je to „*účinnosť*“. Podľa tradičných základných poučiek platnosť zákona znamená, že sa stal súčasťou právneho poriadku a zmeniť alebo zrušiť ho možno jedine novým zákonodarným procesom. Účinnosť zákona znamená, že z neho adresátom vznikajú práva a povinnosti a že teda zaväzuje. Základné poučky sa však trochu rozchádzajú v tom, či je zákon zrušený stratou účinnosti (Knapp, V. Teorie práva, Praha : C. H. Beck, 1995, s. 114 – 116) alebo stratou platnosti (Krošlák, D. et al.: Teória štátu a práva, Bratislava : Wolters Kluwer, 2020, s. 259), no v zásade zhruba od konca druhej svetovej vojny sa v učebniciach uvádza, že tieto dve udalosti nastávajú vždy súčasne (Dojčák, P. Teória štátu a práva, Bratislava : Obzor, 1977, s. 260), preto na tom vlastne nezáleží.

24. Z čoho vychádzajú učebnice? Ako vieme, čo znamená platnosť a čo účinnosť? Prišla na to právna veda a vyplýva to zo samotnej podstaty práva? Je to zhodné s obsahom pojmov v krajinách blízkyh našej právnej kultúry? Pozrime sa na dva štáty s vplyvným ústavným súdnictvom v Európe – Nemecko a Taliansko.

25. U nás veľmi vážený nemecký právny filozof a teoretik Robert Alexy hovorí o platnosti takto: „*norma platí právne, pokiaľ bola vydaná nejakým na jej vydanie kompetentným orgánom a stanoveným spôsobom a pokiaľ neporušuje právo vyššieho stupňa právnej sily. V stručnosti teda: pokiaľ je s normatívnym systémom stanovená súladne*“ (Alexy, R. Pojem a platnosť práva, Bratislava : Kalligram, 2009, s. 118). Inými slovami, v súlade s prastarou

nemeckou doktrínou hovorí, že zákonné normy odporujúce ústave sú neplatné. Podľa nemeckej ústavnej doktríny navyše zákony nemožno meniť inak ako novým zákonodarným procesom už od momentu ich konečného schválenia parlamentom (Masing, J. Artikel 78, in: Mangoldt, H. von et al. (eds.): Kommentar zum Grundgesetz. Band 3, Präambel, Art. 83 – 146, 6. Aufl., München : Verlag Franz Vahlen, 2010, s. 2205 – 2206).

26. Dve popredné súčasné učebnice talianskeho ústavného práva hovoria to isté, čo Alexy. Platnosť zákona sa rozlišuje na formálnu platnosť (či bol dodržaný ústavou predpísaný postup pri prijímaní zákona) a materiálnu platnosť (či je zákon obsahovo v súlade s ústavou), no, samozrejme, podmienkou tej druhej je existencia ústavy s nadzákonnou právnou silou. Platnosť zároveň nie je podmienkou účinnosti. Zákon môže byť zároveň neplatný pre obsahový rozpor s ústavou, no súčasne účinný. Pravda, aplikovať sa smú len zákony, ktoré sú platné aj účinné (Barbera, A. – Fusaro, C. – Caruso, C. Corso di diritto costituzionale, 7a edizione, Bologna: il Mulino, 2024, s. 132 – 134; Bin, R. – Pitruzzella, G. Diritto costituzionale, 25a edizione, Torino: Giappichelli, 2024, s. 278 – 280).

27. Ako teda dospela naša právna teória k odlišnému chápaniu platnosti než tá nemecká či talianska? Pozrime sa najprv osobitne na účinnosť, potom na platnosť a skúsme napokon uzavrieť, či vieme nájsť rozdiel medzi stratou účinnosti a stratou platnosti.

II.2. Účinnosť zákona

28. Hoci sa v ústavnej teórii od zhruba 70. rokov 19. storočia začalo uznávať rozlišovanie na zákony vo formálnom zmysle (zákon je forma, ktorá je výsledkom zákonodarného procesu) a zákony v materiálnom zmysle (zákon je právny predpis s normatívnym obsahom bez ohľadu na formu, teda aj nariadenie vlády je zákonom), a teda sa dodnes v ústavnej teórii a aj judikatúre západoeurópskych ústavných súdov uznáva existencia čisto formálnych zákonov (ktoré sú materiálne napr. individuálnymi správnymi aktmi, lebo sa nimi napr. zriaďuje nejaký štátny podnik), predsa len typicky majú zákony normatívny obsah, teda prevažujú zákony, ktoré takými sú ako vo formálnom, tak v materiálnom zmysle (pozri k tomu napr. Favoreu, L. et al. Droit constitutionnel, 26e édition, Paris: Dalloz, 2024, 266 – 270; Crisafulli, V. Lezioni di diritto costituzionale II: L'ordinamento costituzionale italiano, quinta edizione, Padova: CEDAM, 1984, s. 51 – 55; BERKA, W. Verfassungsrecht : Grundzüge des österreichischen Verfassungsrechts für das juristische Studium, 6. Auflage, Wien: Verlag Österreich, 2016, s. 148 – 149).

29. Zákon teda typicky chce zaväzovať, resp. zákonodarca chce, aby zákon normatívne pôsobil, bol prameňom práva. Dnes v slovenčine tejto záväznej, normatívnej moci či sile zákona hovoríme účinnosť. Strata účinnosti, ako správne uvádza Knapp, zvyčajne nastáva v dôsledku nadobudnutia účinnosti nového zákona, ktorý ten skorší ruší. Stratou účinnosti zákon prestáva byť prameňom práva pre neurčitý počet budúcich prípadov, no spravidla ostáva prameňom práva pre už určitý počet minulých prípadov, ku ktorým došlo počas obdobia jeho účinnosti (ako to veľmi trefne vyjadril taliansky ústavný súd v rozsudku č. 63/1970).

30. Zákonodarcovia spravidla na konci zákonov uvádzajú, odkedy má zákon zaväzovať. Dnes sa u nás zvykne v záverečných ustanoveniach uvádzať, že „*tento zákon nadobúda účinnosť*“

napr. 1. októbra 2025, prípadne „*dňom vyhlásenia*“, čiže dňom jeho uverejnenia v zbierke zákonov, alebo ľubovoľný iný časový údaj, ktorý nepredchádza dátumu uverejnenia.

31. V hovorovej reči sa často povie, že nejaký zákon „*nadobudne platnosť*“, „*vstúpi do platnosti*“ alebo „*začne platiť*“ v určitý čas. Mohlo by sa zdať, že je to len voľnosťou bežnej komunikácie, no nie je to celkom pravda. Ak sa totiž pozrieme do histórie, zistíme, že tento pojem využívala bývala riadna odborná terminológia v slovenčine aj češtine do konca monarchie a táto právna terminológia prežívala aj v období 1. ČSR.

32. Z viacjazyčne vydávanej ríšskej zbierky zákonov možno zistiť, že v záverečných ustanoveniach sa nachádzajú klauzuly, podľa ktorých zákon „*nabýva platnosti*“ alebo „*nabýva moci*“ od určitého času. Zriedkavejšie sa objavovali aj iné formulácie, napr. do 80. rokov 19. storočia bolo bežné ustanovenie, že zákon „*vejde ve skutek*“, prípadne zriedkavo, že „*nabude působnosti*“. Práve táto posledná formulácia figurovala aj v českom preklade § 3 ABGB. V nemeckej verzii bývalo v spomínanej formulácii v záverečných ustanoveniach uvedené, že zákon „*tritt in Kraft*“ alebo „*tritt in Wirksamkeit*“, pričom tieto štyri najčastejšie slova – platnosť, moc, Kraft, Wirksamkeit – boli používané ako úplné synonymá a úplne náhodne. V slovenskej verzii uhorskej zbierky zákonov sa v takýchto záverečných ustanoveniach uvádzajú spojenia, že zákon „*vstúpi do života*“ alebo „*vstúpi do platnosti*“, opäť ako synonymá.

33. Pokiaľ ide o stratu tejto záväznosti zákona v dôsledku jeho zrušenia novým zákonom, obvykle sa za monarchie uvádzalo v češtine, že zákon „*pozbyva moci*“, „*pozbyva platnosti*“ alebo „*zrušeny budou*“, v nemčine zas „*tritt außer Kraft*“, „*tritt außer Wirksamkeit*“, „*werden außer Wirksamkeit gesetzt*“, „*werden außer Kraft gesetzt*“ alebo „*werden aufgehoben*“. Opäť platí, že sa prekladali a používali úplne zmiešané ako synonymá.

34. Za monarchie teda terminológia dávala o niečo väčší zmysel v tom, že zákon tú istú vlastnosť – hoci nazývanú rôzne jedným z viacerých synonym (platnosť alebo moc, zriedkavo pôsobnosť) – nadobúdal a tú istú zrušením aj strácal. Podobne je to aj v nemčine, kde zákon „*tritt in Kraft*“ a potom „*tritt außer Kraft*“.

35. Aj v iných jazykoch sa pre nadobudnutie účinnosti používajú slová, ktoré evokujú moc alebo silu: *enters into force*, *entre en vigueur*, *entra en vigor*, *entra in vigore* alebo už spomínané *tritt in Kraft*. V strednej Európe je zároveň v nemčine pomerne bežné pre zaväzujúcu moc zákona používať aj *Geltung* alebo *Gültigkeit* alebo že nejaký zákon je *geltend* alebo *gültig*, alebo teda že *gilt*. Toto slovo by sme do slovenčiny preložili ako „*platnosť*“ („*platný*“, „*platí*“), avšak v nemčine sa tým často myslí aj účinnosť, teda práve zaväzujúca moc zákona, podobne ako to bolo bežné v slovenčine a češtine v čase monarchie a v právnickej reči aj dodnes. Nadobudnutie účinnosti sa teda niekedy nazýva aj *Geltungsbeginn* (doslovne „*začiatok platnosti*“, pozri napr. Koziol, H. et al. Kurzkommentar zum ABGB, 2. Auflage, Wien – New York : Springer, s. 3), prípadne sa udáva, že zákon „*je v platnosti*“ (*steht in Geltung*) od chvíle, keď nadobudne účinnosť, až po moment, keď účinnosť stratí (Berka, op. cit., s. 150). No *Geltung* alebo *Gültigkeit* majú aj a možno predovšetkým iný význam, ku ktorému sa ešte dostaneme.

36. Úplne prvý československý – recepcný zákon č. 11 z 28. októbra 1918 o zriadení samostatného štátu československého – obsahoval presne také ustanovenie v čl. 4. Vtedy ešte neexistovala zbierka zákonov a nariadení, tá bola zriadená až 2. novembra osobitným zákonom. Tento prvý zákon ale znel v čl. 4 odlišne v češtine a slovenčine. V češtine bol najprv publikovaný ešte, takpovediac, neoficiálne, v dennej tlači v znení „*zákon tento nabývá platnosti dnešním dnem*“, kým v slovenčine v znení „*zákon tento vstupuje do života dnešným dňom*“. Ešte aj na zasadnutí národného výboru 2. novembra pri prijímaní zákona o vyhlasovaní zákonov a nariadení sa počas rozpravy objavovali formulácie ako „*vstupuje v platnosť*“. V samotnej zbierke však už bol publikovaný v znení, že „*vstupuje ihneď v účinnosť*“. Odvtedy sa v zbierke zákonov a nariadení všetky zákony a iné predpisy, až na ojedinelé výnimky, keď sa stará terminológia náhodou predrala, publikovali s použitím slova „*účinnosť*“. Vyzerá to tak, že niekto, kto spravoval zbierku, vykonal takúto vlastne d'alekosiahlu editáciu. No zároveň nedošlo k zmene v terminológii derogačných klauzúl. Tie stále hovorili o strate platnosti alebo o zrušení. Postupne sa v derogačných klauzulách začala preferovať formulácia „*zrušujú sa*“ namiesto „*strácajú platnosť*“, no formulácie ako „*strácajú platnosť*“ či zriedkavejšie aj „*strácajú účinnosť*“ prežili do začiatku 50. rokov.

II.3. Platnosť zákona

37. Možno prejsť k spomínanému druhému významu slova platnosť (porov. bod 36). Ako bolo uvedené, naše základné poučky platnosť chápu ako právnu existenciu zákona, nadobudnutím ktorej – čo sa deje oficiálnym uverejnením – sa zákon stáva súčasťou právneho poriadku (čl. 87 ods. 4 ústavy). Zrušením zákon zas (spolu s účinnosťou) platnosť vraj stráca. Tak prestáva byť súčasťou právneho poriadku a prestáva existovať. Ale ako možno – podľa klasického intertemporálneho pravidla – na skoršie prípady aplikovať vlastne podľa tejto poučky neexistujúci zákon? Nemožno aplikovať niečo, čo neexistuje. Miešajú sa tu zrejme dva rôzne významy slova platnosť: (i) platnosť ako niekdajšie (a dodnes laické) synonymum pre účinnosť a (ii) platnosť ako existencia. Ale existencia v akom zmysle?

38. Platnosť sa teda v práve univerzálne chápe ako právna existencia a neplatnosť ako právna neexistencia. Avšak v inom zmysle, než je naše obvyklé chápanie od druhej svetovej vojny. Nejde tak ani o to, kedy zákon vzniká, ale či vôbec platne vznikol (resp. niektoré jeho ustanovenie, prípadne – ešte presnejšie – norma).

39. Pozrime sa najprv na zmluvy, kde je problematickosť nášho tradičného chápania asi najviditeľnejšia. Zmluva je platná vtedy, ak spĺňa to, čo zákon (teda vyššie právo) predpisuje. Zákon niekde necháva zmluvným vzťahom voľnosť a nezasahuje do nich, niekde ale zmluvnú voľnosť obmedzuje. Aj v našej civilistickej literatúre sa stretáme s tvrdením, ako aj v zmluvnej praxi s veľmi častými záverečnými ustanoveniami, že zmluva „*nadobúda platnosť*“ podpisom oboma zmluvnými stranami (ak ide o písomnú zmluvu, samozrejme). Ibaže to nie je možné! Zároveň totiž zákony obsahujú rôzne kogentné ustanovenia, rozpor s ktorými alebo obchádzanie ktorých spôsobuje neplatnosť zmluvy. Obdobne to platí pre dobré mravy. Taktiež zákon kladie požiadavky na to, ako má byť zmluva platne uzavretá (náležitosti vôle). A porušenie týchto zákonných požiadaviek vedie k deklarovaniu neplatnosti zmluvy, aj keď je podpísaná. Zmluva nemôže podpisom „*nadobudnúť*“ platnosť. K platnosti

zmluvy sa vyžaduje podpis, ale tieto dva výroky nie sú to isté (ide vlastne o zamieňanie si implikácie a ekvivalencie, o základnú chybu podľa výrokovej logiky). Platnosť existuje formálna (požiadavky na formu) a materiálna (požiadavky na obsah). Podpis je len jedna z mnohých zložiek formálnej platnosti a potom je tu ešte obsahová platnosť. Platnosť sa nenadobúda a nestráca, platnosť sa (v prípade súdneho sporu) skúma, preveruje.

40. Základy ústavného súdnictva sú vyjadrené v slávnej pasáži z rozhodnutia Marbury v. Madison: *„Medzi týmito alternatívami neexistuje stredná cesta. Ústava je buď nadradeným, zvrchovaným právom, ktorý sa nedá zmeniť bežnými prostriedkami, alebo je na rovnakej úrovni ako bežné legislatívne akty a rovnako ako iné akty sa dá zmeniť, keď ju zákonodarca chce zmeniť.*

Ak je pravdivá prvá časť alternatívy, potom legislatívny akt, ktorý je v rozpore s ústavou, nie je právom; ak je pravdivá druhá časť, potom sú písané ústavy absurdným pokusom zo strany ľudu obmedziť moc, ktorá je vo svojej vlastnej podstate neobmedziteľná. Nepochybne všetci, ktorí vytvorili písané ústavy, ich považujú za základný a najvyšší zákon národa, a preto teória každej takejto vlády musí byť taká, že zákonodarný akt, ktorý je v rozpore s ústavou, je neplatný.“ Takto to napísal predseda súdu John Marshall, teda že protiústavný zákon je neplatný (*void*). A to ako priamy dôsledok toho, že ústava má vyššiu právnu silu ako zákon. V podstate, tak ako protizákonná zmluva, je neplatná.

41. Ústava je totiž dielom suverénneho ľudu, zakladá sa ňou štát, ktorý má ľudu slúžiť, a určuje, ktoré orgány majú aké právomoci, ako aj v prvých 10 dodatkoch, aké majú Američania ústavné práva. Ústava hovorí, čo bude záväzným právom a ako sa toto záväzné právo bude vytvárať. Kongresu dal túto právomoc suverénny ľud v ústave a dal mu ju – na rozdiel od anglického parlamentu – ako právomoc obmedzenú. Ústava teda kladie na zákony určité formálne a obsahové požiadavky. Dovoľuje prijatie len určitých zákonov, nie hocikákoľvek. Zákony prijaté v rozpore s ústavou alebo obsahovo ústave odporujúce teda neboli prijaté na jej základe, a keďže ústava určuje, čo sa považuje za platné právo, teda ako možno ukladať práva a povinnosti, takéto zákony právne neexistujú, sú neplatné. Súdy musia vždy skúmať, čo je platné právo, než toto právo uplatnia.

42. Ďalšia významná osobnosť Najvyššieho súdu USA sudca Joseph Story si o niekoľko rokov neskôr dopisoval s mladým učiteľom práva, neskôr slávnym profesorom štátovedy na univerzitách v Tübingene a Heidelbergu, ktorý sa volal Robert von Mohl. Ten v roku 1824 asi ako prvý v Európe uverejnil viacväzkové dielo o americkom ústavnom práve, v ktorom tieto myšlienky preberá a víta (Heller, K. Der Verfassungsgerichtshof: Die Entwicklung der Verfassungsgerichtsbarkeit in Österreich von den Anfängen bis zur Gegenwart, Wien : Verlag Österreich, 2010, s. 63 – 65). Vo svojej publikačnej činnosti ich potom ďalej rozvíjal. Sú známe diela z 50. a 60. rokov. Myšlienka, že protiústavný zákon je neplatný (*nichtig*), sa tak v Nemecku hlboko zakorenila a je prítomná dodnes.

43. Prečo ale trvalo v Európe ešte viac ako storočie, kým sa ústavné súdnictvo – hoci v modifikovanej podobe – presadilo? Tých faktorov bolo niekoľko, ale tým najdôležitejším bola skutočnosť, že počas celého 19. storočia a minimálne do konca prvej svetovej vojny v Európe neexistoval vyšší prameň práva ako zákon. A keďže ústavné súdnictvo vzniklo v USA ako prejudiciálna kontrola (predovšetkým materiálnej) platnosti zákonov

(porov. bod 27), čoho nevyhnutnou podmienkou je existencia vyššieho, nadzákonného práva, ústavné súdnictvo nemohlo vzniknúť. Existovali síce právne akty nazvané ústava, avšak tie nemali vyššiu právnu silu, a to podľa dobového chápania ani vtedy, keď sa na ich zmenu vyžadovala v zákonodarnom zbore kvalifikovaná väčšina (o tom podrobne Cruz Villalón, P. La formación del sistema europeo de control de constitucionalidad (1918 – 1939), Madrid : Centro de Estudios Constitucionales, 1987, s. 71 – 246; Luther, J. Idee e storie di giustizia costituzionale nell'ottocento, Torino : Giappichelli, 1990, s. 119 – 140). Aj nemecké chápanie právneho štátu z druhej polovice 19. storočia znamenalo v podstate ochranu pred svojvôľou výkonnej moci, teda dodržiavanie zákona (Schöbener, B. – Knauff, M. Allgemeine Staatslehre, 5. Auflage, München : C. H. Beck, 2023, s. 225 – 228). Dodnes je (ne)slávny výrok jedného z popredných nemeckých ústavných právnikov medzivojnového obdobia Gerharda Anschütza, že „*ústava nestojí nad zákonom, ale je zákonodarcovi k dispozícii*“.

44. Difúzna súdna kontrola (aj) materiálnej platnosti právnych predpisov presne na americký štýl však bola v Európe aspoň od druhej polovice 19. storočia všadeprítomná, akurát o poschodie nižšie. Platilo, že zákony majú vyššiu právnu silu ako nariadenia exekutívy a že teda nariadenia odporujúce zákonu sú neplatné. A každý súd musel vždy predtým, než nejaké nariadenie aplikoval, skúmať, či je platné, teda či neodporuje zákonu. Ak zistil nesúlad, a teda neplatnosť, nariadenie jednoducho neaplikoval, lebo aplikovať sa môže len platné (a účinné) právo (Adamovich, L. Die Prüfung der Gesetze und Verordnungen durch den österreichischen Verfassungsgerichtshof, Wien : F. Deuticke, 1923, s. 60 – 85). Takto je to dodnes obvyklé v západnej Európe (čl. 95 ods. 1 Ústavy Českej republiky) okrem Rakúska, kde je táto kontrola nariadení od roku 1920 koncentrovaná v rukách ústavného súdu.

45. Pre kontinentálnu Európu bola v druhej polovici 19. storočia typická monarchia s dualistickým zákonodarstvom orleánskeho typu (zákony prediskutovalo legislatívne zhromaždenie a sankciou schválil cisár alebo kráľ). Ak aj niektoré ústavy vyžadovali v legislatívnom zhromaždení pre zmenu ústavy kvalifikovanú väčšinu, stále sa vyžadovala sankcia monarchom, a teda skutočným zákonodarcom aj ústavodarcom bol stále monarcha. Požiadavky na kvalifikovanú väčšinu boli skôr vnímané ako súčasť nejakého legislatívneho procesu (niečo ako súčasná slovenská problematika splnenia či nesplnenia podmienok na skrátené legislatívne konanie). Presne tak to aj chápe Georg Jellinek, keď v roku 1885 navrhuje zaviesť ústavný súd pre Rakúsko (Jellinek, G. Ein Verfassungsgerichtshof für Österreich, Wien : Hölder, 1885). Podľa neho totiž otázka ústavnosti zákona je otázkou jeho formálnej, nie materiálnej platnosti. Ústava z roku 1867 vyžadovala na prijatie ústavných zákonov 2/3 väčšinu v ríšskej rade. Otázka, či nejaký schválený zákon neodporuje ústave, je chápaná – na základe argumentu, ktorý neskôr preslávi Kelsen – ako otázka, či daný zákon nemal byť prijatý kvalifikovanou väčšinou namiesto jednoduchej. Teda nejde o právnu silu, ale o dodržanie procedúry, pričom vtedy a ešte aj neskôr sa zdôrazňovalo, že ide o ten istý orgán. Jellinek navrhuje dať ríšskemu súdu právomoc na návrh prehlasovanej tretiny ešte pred podpisom zákona cisárom posúdiť, či nemal byť schválený 2/3 väčšinou. Aj na tom vidno, že skôr než o ochranu základných práv jednotlivcov pred zákonodarnou mocou išlo o ochranu práv parlamentnej menšiny.

46. V monarchii s dualistickým zákonodarstvom okrem toho, že zákon vzniká až jeho odsúhlasením cisárom, bolo typické, že cisár svojím podpisom zároveň potvrdzoval aj to, či boli dodržané ústavné požiadavky na legislatívny proces (tzv. Ausfertigungstheorie). Takáto právomoc bola zároveň zverená aj republikánskym hlavám štátu (k tomu podrobne Krejčí, J. Promulgace zákonů: její vztah k sankci, vetu, publikaci a k soudcovskému zkoumání zákonů, Praha : Vesmír, 1926). To vysvetľuje, prečo pôvodná preventívna kontrola ústavnosti zákonov musí vo Francúzsku celá prebehnúť ešte pred tzv. promulgáciou zákona prezidentom republiky, čiže potvrdením, že zákon bol prijatý ústavne súladným spôsobom (Favoreu, op. cit., s. 416 – 418, 1013 – 1015).

47. Najmä v 40. a 50. rokoch 19. storočia sa však v Európe, najmä v Belgicku, Francúzsku a (širšom) Nemecku a najmä už pod vplyvom novšieho diela o americkej demokracii od Tocquevilla (O demokracii v Amerike, Kalligram, Bratislava 2009) medzi právnikmi začína viac diskutovať o tom, že protiústavné zákony by sa mali považovať za neplatné a sudy by ich nemali aplikovať. Dokonca sa objavili aj ojedinelé pokusy súdov o kontrolu ústavnosti cez neaplikovanie protiústavných zákonov (Luther, op. cit., s. 131) či deklarácie tejto právomoci francúzskym Kasačným súdom v dvoch prípadoch v roku 1851 (Favoreu, op. cit., s. 373), ku ktorým však dochádza za krátkej existencie ústavy druhej republiky značne inšpirovanej tou americkou. V roku 1863 vysloví na pravidelných nemeckých právnických dňoch viedenský právnik Heinrich Jacques myšlienku, že protiústavné zákony majú byť súdmi považované za neplatné, a teda ostať neuplatnené (Heller, op. cit., s. 71 – 72).

48. Konzervatívne monarchie sa niekedy bránili priamym ústavným zákazom súdnej kontroly ústavnosti. Dodnes je pomerne známy čl. 120 holandskej ústavy. Rovnaké ustanovenie obsahovala rakúska ústava z roku 1867 (prijatá len krátko po dvoch ročníkoch nemeckých právnických dní konaných vo Viedni a v Mainzi, kde témou bola súdna kontrola ústavnosti), konkrétne Základný zákon štátu z 21. decembra 1867 o súdnej moci v § 7 ustanovoval toto: „*Súdy nie sú oprávnené preskúmavať platnosť riadne vyhlásených zákonov.*“ Identické ustanovenie sa objavilo v pôvodnom znení čl. 89 rakúskej ústavy z roku 1920, akurát postupnými novelami boli z toho zákazu vyňaté najvyšší súd a správny súdny dvor (1929), druhostupňové sudy (1975), a napokon všetky sudy (2013). Identické, iba trochu inak formulované ustanovenie, mala československá ústava z roku 1920, § 102: „*Soudcové mají právo, řešíce určitou právní věc, zkoumati platnost nařízení; při zákoně mohou jen zkoumati, byl-li řádně vyhlášen.*“

49. Hans Kelsen v roku 1914, keď sa zamýšľal nad vzťahom ríšskych a krajinských zákonov, k spomínanému zákazu pre sudy skúmať „*platnosť riadne vyhlásených zákonov*“ uviedol, že keďže žiaden orgán nemôže preskúmať platnosť zákonov od momentu ich riadneho uverejnenia, tak treba tieto zákony od momentu uverejnenia považovať za platné (Cruz Villalón, op. cit., s. 242 – 246).

50. Rovnaké ustanovenie obsahovala československá ústava, kde okruh aktívne legitimovaných subjektov na iniciovanie prieskumu ústavnosti zákona bol taký úzky, že ústavný súd bol prakticky celý čas paralyzovaný. A teda aj československé zákony boli od ich uverejnenia prakticky platné. Lebo preukázať opak bolo takmer nemožné a hlavne to nemohli robiť sudy v prípade súdneho sporu (porov. uznesenie II. ÚS 269/09). To možno

vysvetľuje, prečo v krajinách bývalého Rakúsko-Uhorska a Česko-Slovenska sa dodnes stretávame s tým, že zákon jeho uverejnením „*nadobúda*“ platnosť, kým napr. v Nemecku alebo Taliansku sa s niečím takým nestretneme.

II.4. Strata platnosti a strata účinnosti a čl. 125 ods. 3 ústavy

51. Zo zhrnutia vyplýva niekoľko zistení. Platnosť mala kedysi dva významy: (i) jednak sa tak hovorilo záväznej moci zákona, čomu dnes hovoríme účinnosť. Platnosť sa teda vždy „*nadobúdala*“, čo prežilo aj v laickej reči, a rovnako sa aj strácala. Slovo „*účinnosť*“ bolo zavedené v roku 1918 snád' správcami zbierky zákonov, ale iba pre nadobúdanie záväznej moci, nie pre jej stratu, kde (ii) ostala platnosť, prípadne kde sa začalo hovoriť stále viac o zrušení zákona. Zároveň sa platnosť chápala a dodnes chápe ako právna existencia.

52. O čom teda hovorí čl. 125 ods. 3 ústavy, keď hovorí o strate účinnosti a strate platnosti? V kontexte čl. 125 ods. 3 ústavy vzhľadom na popísaný vývoj pojmov platnosť a účinnosť u nás podľa mňa nemožno medzi stratou účinnosti a stratou platnosti vidieť žiaden rozdiel. Už stratou účinnosti zákon prestáva zaväzovať a nemožno ho aplikovať na nové prípady. A strata platnosti zrejme znamená to isté, je to len staršie synonymum pre účinnosť. Nič nenasvedčuje tomu, že by stratou platnosti sa mal zákon stať neplatným od počiatku. Pod platnosťou sa nemyslí v tomto ustanovení súlad (porov bod 41) či existencia, ale že je to platnosť v tom zmysle, ako sa používala kedysi v derogačných klauzulách. To ustanovenie z tohto pohľadu nemá praktický zmysel, ako už bolo vysvetlené v úvode (porov. bod 18 a nasl.). (Je teoreticky možné, že autori v roku 1968 zamýšľali pozastavenie účinnosti zákona uverejnením nálezu a následne zrušenie po šiestich mesiacoch, no nenapísali to tak.).

53. A stále je tu otázka, kto o tom rozhodne. Iste, ak zákonodarca v lehote neurobí nič, je jasné, že zákon do súladu neuviedol. Ale ak vykoná zmenu, ešte to neznamená, že uviedol zákon do súladu. A takáto zmena nemusí nevyhnutne spočívať v zrušení ustanovenia, ale zosúladenie je možné vykonať aj doplnením nového ustanovenia, pokojne aj do úplne iného zákona, tak, že ich systematickým výkladom už dávajú normu súladnú s ústavou.

54. Myslím si teda, že všetko, čo sa v čl. 125 ods. 3 ústavy píše po slovách o strate účinnosti, nemožno preceňovať (porov. tiež bod 13). Čiže uverejnením nálezu zákon stráca účinnosť, čo je to isté, ako povedať, že je formálne zrušený. Čo nám to hovorí o časových účinkoch?

55. Pozrime sa najprv do Rakúska. Rakúska ústava od počiatku hovorí, že súdy majú zakázané skúmať „*platnosť riadne uverejnených zákonov*“ (čl. 89), hoci dnes sa už môžu opýtať ústavného súdu (pôvodne sa ten zákaz týkal všetkých súdov s explicitne ustanovenou výnimkou pre ústavný súd v pôvodnom čl. 140 ods. 4). Zároveň ústava hovorí, že ústavný súd rozhoduje o protiústavnosti zákonov, avšak toto jeho rozhodnutie zaväzuje spolkového kancelára k bezodkladnému uverejneniu zrušenia zákona (čl. 140). Navyše, ústavný súd mohol odložiť derogačný účinok svojho nálezu do budúcnosti (pôvodne najviac o šesť mesiacov). Tradične doktrína z toho vyvodzovala, že zrušenie zákona má účinky len do budúca, akoby išlo o negatívneho zákonodarcu. Toto uvažovanie sa akosi automaticky udomácnilo aj u nás.

56. Lenže od samotného počiatku ústava dávala ústavnému súdu možnosť začať konanie o protiústavnosti z úradnej moci, ak by to malo byť „podkladom“ pre jeho rozhodnutie v inom konaní, napr. o ústavnej sťažnosti proti úradnému rozhodnutiu, čo bola v prvej dekáde vlastne jediná forma konkrétnej kontroly zákonov. Už v týchto prvopočiatkoch doktrína a prax vyvodila, že zrušenie protiústavného zákona uverejnením nálezu musí mať spätné účinky na ten prípad, ktorý dal na prieskum podnet. Bolo to vnímané ako istá „prémia“ pre podnecovateľa, lebo inak by nemalo zmysel súdnu kontrolu iniciovať (Kelsen, H. Verfassungs- und Verwaltungsgerichtsbarkeit im Dienste des Bundesstaates : nach der neuen österreichischen Bundesverfassung vom 1. Oktober 1920, in: Zeitschrift für schweizerisches Recht, 42 (1923), s. 194 – 195). Zároveň bývalý predseda ústavného súdu Ludwig Adamovich Sr. veľmi trefne vyvodil túto potrebu aj zo systematicko-teleologického výkladu čl. 140 B-VG. Ak ústavodarca zamýšľal, aby nález ústavného súdu bol „podkladom“, vyplýva z toho, že aspoň pre tento prípad zamýšľal aj spätné účinky (Adamovich, L. Grundriss des österreichischen Verfassungsrechts, Wien : Springer, 1947, s. 308 – 309). Takto to bolo v Rakúsku doktrínou a ústavným súdom (napr. VfSlg. 3471, 5466) konštantne vykladané už od prvopočiatkov. Až v roku 1975 bolo toto pravidlo doplnené do ústavy, dokonca spolu s možnosťou ústavného súdu moderovať účinky svojich rozhodnutí aj do minulosti. Neudržateľnosť rigidnej *ex nunc* doktríny – *ex nunc* v zmysle, že nález ústavného súdu je len *lex posterior* – vidno veľmi dobre aj na tom, že rakúsky ústavný súd skoro vždy účinky moderuje, či už jedným, alebo druhým smerom (Stelzer, M. Austria, in: Popelier, P. et al. (eds.): The Effects of Judicial Decisions in Time, Cambridge: Intersentia, 2014).

57. Z tohto pohľadu by pre nás bolo minimom nasledovať konštantnú rakúsku doktrínu a judikatúru o spätných účinkoch pre podnecovateľa. V takom prípade by malo plénum čl. 125 ods. 3 ústavy vykladať v spojení s čl. 144 ods. 2 ústavy tak, že strata účinnosti pôsobí spätne na prípad, ktorý na prieskum ústavnosti zákona dal podnet. Inými slovami, nikdy by nemalo byť možné odmietnuť na tomto základe konkrétnu kontrolu, ako sa to, bohužiaľ, posledné roky deje.

58. Avšak podstata je prítomná ešte inde. Rakúska ústava totiž na rozdiel od našej obsahuje archaický zákaz prieskumu platnosti (= ústavnosti) riadne uverejnených zákonov. Okrem Holandska už dnes také ustanovenie nenájdeme snáď nikde v Európe. Podľa jedného z popredných rakúskych medzivojnových a povojnových ústavných právnikov Ludwiga Adamovicha (staršieho) práve tento zákaz adresovaný súdom preskúmať ústavnosť riadne uverejnených zákonov spôsobuje, že súdy musia aplikovať aj inak protiústavné zákony. Bez tohto výslovného zákazu by každý súd musel vzhľadom na teraz už nesporne nadzákonnú právnu silu rakúskej ústavy z roku 1920 (oproti tej z roku 1867) sám ako prejudiciálnu otázku skúmať ústavnosť inak na jeho prípad aplikovateľnej zákonnej normy a v prípade záveru o jej protiústavnosti by ju musel neaplikovať (Adamovich, Die Prüfung..., s. 41 – 43). Podobne argumentujú aj ďalší poprední ústavní právnici medzivojnového obdobia v známom komentári k ústave (Kelsen, H. – Fröhling, G. – Merkl, A. Die Bundesverfassung vom 1. Oktober 1920, Wien/Leipzig : Franz Deuticke, 1922, s. 181 – 182). A to je aj zrejme možno jeden z dôvodov, prečo sa rakúska *ex nunc* doktrína nikde inde v západnej Európe vlastne neuchytila (Fernández Segado, F. La evolución de la justicia constitucional, Madrid : Dykinson, 2013, s. 988 a nasl.).

59. Ústavné súdnictvo po druhej svetovej vojne je v Nemecku aj Taliansku vybudované pod silným americkým vplyvom a je poňaté ako určitý hybrid medzi rakúskym a americkým modelom. Primárnou úlohou ústavných súdov je, po skúsenostiach s fašistickým a nacistickým zákonodarstvom, chrániť ľudské práva jednotlivca (to je ten americký prvok), no rozhodovanie o protiústavnosti je koncentrované v rukách špeciálneho orgánu (to je ten rakúsky prvok). Týmto dvoma štátmi následne boli inšpirované aj ústavy Španielska a Portugalska (tam je ešte výraznejší americký vplyv a aj určitý juhoslovanský vplyv). Slovenská ústava sa práveže viac podobá na ústavy ostatných západoeurópskych štátov, a preto sa rakúsky prístup u nás ani nemá uplatňovať.

II.5. Neaplikovateľnosť protiústavného zákona

60. Naša ústava je rigidná. Rozdiel medzi rigidnými a flexibilnými ústavami sa v našich učebniciach nie celkom docenuje. Je to vlastne revolučný rozdiel. Nejde len o ťažšiu procedúru prijímania. Aby bola ústava označená za rigidnú, musí mať vyššiu právnu silu ako zákony, čo sa v Európe plne presadilo až po druhej svetovej vojne, resp. na východ od železnej opony až po roku 1989 (Biagi, F. *European Constitutional Courts and Transitions to Democracy*, Cambridge : CUP, 2020, s. 178 a nasl.). Ako dôsledok tejto právnej sily potom musí existovať mechanizmus na presadenie ústavy oproti zákonu. Alebo inak: súdy – s výnimkou explicitného ústavného príkazu k opaku ako kedysi v Rakúsko-Uhorsku – nesmú aplikovať protiústavné zákony.

61. A práve prijatie skutočne rigidnej ústavy po vojne v Nemecku a Taliansku zapríčinilo rozmach ústavného súdnictva, keď cestu vyrúbanú týmito priekopníkmi súdmi tzv. prvej generácie potom nasledovali ústavné súdy z druhej a tretej generácie. Ústavné súdy prvej generácie vznikali zároveň pod pomerne silným americkým vplyvom, predstavujú tak aj určitý hybrid medzi americkým a rakúskym modelom, podobne, ako aj tie z druhej generácie.

62. Nemecká ústava z roku 1949 nehovorí nič o časových účinkoch. Hovorí, že rozhodnutia Spolkového ústavného súdu zaväzujú všetky orgány a že zákon určí, ktoré rozhodnutia majú silu zákona (§ 94 ods. 4). Spolkový ústavný súd tak podľa § 76 BVerfGG výkonom vyhlasuje zákony za neplatné (nichtig). Podľa § 79 BVerfGG sa obnovia trestné konania, v ktorých právoplatné rozsudky boli vydané na základe protiústavnej normy, a ostatné právoplatné rozsudky sa nevykonajú. Zároveň ale podľa § 31 BVerfGG toto jeho rozhodnutie o protiústavnosti má silu zákona (Gesetzeskraft). A zákonom možno aj formálne zrušiť iný zákon, čo je historický zmysel tejto klauzuly o sile zákona, hoci primárne sa dnes chápe tak, že rozsudok ústavného súdu zaväzuje nielen štátne orgány, ale všetkých, podobne ako zákon (Voßkuhle, A. Art. 94, in: Mangoldt, H. von et al. (eds.): *Kommentar zum Grundgesetz*. Band 3, Präambel, Art. 83-146, 6. Aufl., München : Verlag Franz Vahlen, 2010, s. 805 – 806).

63. To je rozdiel oproti americkej situácii, keď federálny najvyšší súd môže síce vyhlásiť určitý zákon *erga omnes* (= kvôli precedentnej sile jeho rozsudku) za protiústavný/neplatný, avšak tým nedochádza k formálnemu zrušeniu zákona, „iba“ sa považuje za neplatný, a teda sa neuplatňuje ani ostatnými súdmi. Ak však dôjde k zmene judikatúry, ako napr.

vo veci Dobbs, staré „spiacé“, teda formálne nezrušené a formálne akoby účinné, hoci dlho považované za neplatné, zákony „ožijú“.

64. Pre nás je obzvlášť zaujímavá talianska situácia. Talianska ústava v čl. 136 hovorí to, čo naša, že norma vyhlásená za protiústavnú stráca uverejnením rozhodnutia ústavného súdu účinnosť (*efficacia*). Zákon č. 87/1953, ktorý podrobnejšie upravuje konanie pred ústavným súdom, potom v čl. 30 ods. 3 hovorí, že takáto norma sa od rozhodnutia ústavného súdu nemôže aplikovať. Ústavný súd sa tým asi najviac zaoberal v rozsudku č. 49/1970, ktorého autorom (spravodajcom) je jeden z najvýznamnejších ústavných právnikov 20. storočia Vezio Crisafulli. V relevantnej časti odôvodnenia sa píše: *„V tejto súvislosti je vhodné pripomenúť rozdiel medzi účinkom derogácie, ktorý vzniká v dôsledku prijatia nového zákona, a účinkom anulovania, ktorý vyplýva z rozsudkov Ústavného súdu s vyhovujúcim výrokom. Derogácia nemá za následok ani tak zánik noriem, ako skôr vymedzenie vecnej sféry ich účinnosti, a teda ich aplikovateľnosti, na skutočnosti, ktoré nastali do určitého okamihu: to spravidla nastáva už samotným nadobudnutím účinnosti nového zákona, pokiaľ tento nestanoví niečo iné. Na druhej strane vyhlásenie protiústavnosti tým, že určuje zánik účinnosti noriem, ktoré sú jej predmetom, bráni tomu, aby sa po uverejnení rozsudku samotné normy uplatňovali aj na predmety, na ktoré by sa podľa všeobecných zásad o časovej postupnosti právnych predpisov vzťahovali. Jedna vec je zmena úpravy z dôvodov politickej účelnosti, ktorú voľne posudzuje zákonodarca, a celkom iná vec je konštatovanie protiústavnosti určitej zákonnej úpravy príslušným orgánom: v tejto druhej hypotéze, na rozdiel od prvej, je úplne logické, že všetci, počnúc súdmi, majú zakázané aplikovať úpravu vyhlásenú za protiústavnú ako normy pre posúdenie akejkoľvek skutočnosti alebo vzťahu, aj keď vznikol pred rozhodnutím Ústavného súdu. Záväznosť rozhodnutí Ústavného súdu, na ktoré sa odvoláva najmä uznesenie súdu vo Ferrare, nastáva odo dňa nasledujúceho po ich uverejnení, ako to ustanovuje článok 136 ústavy, a to práve v tom zmysle, že od tohto dňa žiadny sudca nemôže uplatňovať normy, ktoré boli vyhlásené za protiústavné, žiadny iný orgán ich nemôže vykonávať alebo ich v každom prípade brať za základ svojich vlastných aktov a žiadna súkromná osoba sa ich nemôže dovolávať, pretože úkony a konanie, ktoré sa nimi majú riadiť, by nemali žiadny právny základ. To vysvetľuje, ako dokonca aj otázky ústavnosti noriem medzičasom zákonodarcom derogovaných, môžu byť relevantné a návrhy na vyhlásenie ich protiústavnosti ako také prístupné v konaní pred Ústavným súdom, ak ide o normy, ktoré by sa mali naďalej uplatňovať na základe princípov intertemporálneho práva.“* Ústavný súd aj v iných rozsudkoch spomína, že jeho rozhodnutie má dvojaký účinok, a to v normatívnej rovine (strata účinnosti, čiže formálne zrušenie) a v aplikačnej rovine, teda nemožnosť príslušnú normu aplikovať.

65. Ak si uvedené premietneme do našej ústavy, tak možno konštatovať: Ústava je rigidná. Článok 84 ods. 4 ústavy vyžaduje kvalifikovanú väčšinu, čiže sa ťažšie mení. Zároveň čl. 152 ods. 4 ústavy prikazuje všetko objektívne právo aplikovať a vykladať v súlade s ústavou. Článok 144 ods. 2 ústavy prikazuje súdom obrátiť sa na ústavný súd v prípade pochybností o súlade zákona (alebo iného predpisu) s ústavou. Článok 144 ods. 1 ústavy viaže sudcov nielen zákonom (a aj to by sa malo vykladať tak, že iba platným zákonom), ale od roku 2002 explicitne aj priamo ústavou, ktorá je v tom ustanovení v poradí uvedená ešte pred zákonom. Článok 125 ods. 1 ústavy dáva ústavnému súdu právomoc rozhodovať o súlade zákona

s ústavou. Ústava teda je skutočne rigidná, čiže má vyššiu právnu silu a schopnosť sa voči zákonu presadiť. Článok 125 ods. 6 ústavy stanovuje, že právoplatné (čiže uverejnené) rozhodnutie ústavného súdu o nesúlade je všeobecne záväzné. Okrem toho čl. 144 ods. 2 ústavy ešte utvrdzuje túto všeobecnú záväznosť tým, že nález explicitne zaväzuje aj súd, ktorý kladie prejudiciálnu otázku ústavnosti.

66. Z tohto vyplýva, že protiústavný zákon nemožno aplikovať a že všeobecne záväzný výrok o protiústavnosti dáva jedine ústavný súd. Každý súd musí (porov. môj dissent k uzneseniu sp. zn. PL. ÚS 29/2020) vždy ako prejudiciálnu otázku skúmať, či zákonná norma, ktorú by mal aplikovať, je v súlade s ústavou, a na túto otázku si musí v prípade pochybností vypýtať odpoveď od ústavného súdu, ktorou sa potom musí riadiť. Momentom uverejnenia nášho nálezu, presne ako to vysvetlil taliansky ústavný súd, sa príslušné protiústavné normy nesmú aplikovať. Nie preto, že stratili účinnosť, ale preto, že ústavný súd deklaroval ich protiústavnosť. Strata účinnosti je separátna záležitosť.

67. Článok 125 ods. 6 ústavy je vykonaný v § 93 zákona o ústavnom súde. Ten vlastne hovorí to isté, čo taliansky čl. 30 ods. 3 ich zákona, že protiústavná norma nesmie byť aplikovaná. Akurát to hovorí viacerými slovami.

68. Norma, ktorá by sa inak nejak aplikovala, sa už nesmie aplikovať. Ak by sa aplikovala vykonávaním trestu, ten trest sa už nesmie aplikovať, resp. musí byť premenený. Na to je potrebná obnova konania, lebo môže byť komplikované inak nález vykonať. Ak je už trest vykonaný, právoplatné rozhodnutie sa už neotvára, lebo už sa norma neaplikuje (o tom možno polemizovať v prípade straty bezúhonnosti, ale minimálne taká bola, zdá sa z dôvodovej správy, logika predkladateľov návrhu zákona potom schváleného a uverejneného pod č. 491/1991 Zb., kde toto ustanovenie sa objavuje prvýkrát, zrejme aj pod inšpiráciou nemeckým § 79 BVerfGG). V prebiehajúcich trestných aj civilných konaniach sa tiež už nesmie aplikovať. A rovnako ani civilné veci sa už nesmú vymáhať, teda exekúcie musia byť zastavené, lebo exekúcia je tiež aplikácia. Čo sa ešte spomína v talianskej doktríne aj judikatúre, že sa ešte neotvára, sú napr. premlčané nároky, lebo nie je možná situácia, aby boli aplikované.

69. Ešte na porovnanie, nemecká a talianska zákonná úprava idú v trestných veciach viac retroaktívne a otvárajú sa aj tie veci, kde bol trest vykonaný. Je otázne, či naša ústava nevyžaduje toto tiež, a teda či § 93 ods. 1 v časti „*ale nebol vykonaný*“ nie je protiústavný. Vyhlásiť ustanovenie o časových účinkoch za protiústavné nie je nič nepredstaviteľné, ako taliansky ústavný súd nedávno ukázal v rozsudku č. 68/2021.

70. Pokiaľ ide o stratu účinnosti v zmysle čl. 125 ods. 3 ústavy, tá má logický zmysel v tom, že protiústavná úprava sa aj formálne zruší. Teda nehrozí jej „oživenie“ v prípade zmeny našej judikatúry, ako to je možné tam, kde sa len deklaruje neplatnosť, a teda neaplikovateľnosť, no formálne sa neruší. Zároveň v našej právnej kultúre silne naviazanej na zbierku zákonov (porov. sp. zn. PL. ÚS 8/2021) je rozumné protiústavné zákony aj formálne vymazať, obzvlášť už v dnešnej dobe elektronickej zbierky s jej konsolidovanými zneniami.

71. Návrh Okresného súdu Prešov mal byť pri splnení náležitosti návrhu vyžadovaných zákonom o ústavnom súde prijatý na ďalšie konanie, pretože čl. 125 ods. 3 ústavy ani princíp legitímneho očakávania tomu nebránil. Aspoň stručne je potrebné osobitne poukázať na konanie vedené pod sp. zn. PL. ÚS 5/2020 (navrhovateľ Okresný súd Žiar nad Hronom), vo veci ktorej bol návrh už týmto plénom vybavený odmietnutím pre jeho zjavnú neopodstatnenosť a sčasti pre nedostatok náležitosti. Nebol teda konštatovaný nedostatok aktívnej legitimácie (ktorý má bezpochyby pri skúmaní procesných podmienok prednosť pred kvázimeritorným odmietnutím návrhu).

III.

72. Záväzkový vzťah, z ktorého vzišiel súdny spor, vznikol v roku 2003, pričom spor samotný už pred podaním na ústavný súd trval dva a pol roka. Domnievam sa, že táto skutočnosť ovplyvnila záver ústavného súdu, že prípadný vstup ústavného súdu do danej veci by znamenal zásah do právnej istoty žalobcu. Ten by musel po takomto čase preukazovať naliehavý právny záujem, ktorý sa obvykle preukazuje po začatí konania.

73. Osobne sa domnievam, a to bez ohľadu na môj sentiment k veciam ochrany spotrebiteľa, že napadnuté ustanovenie je ústavne v poriadku. Mierne upevnenie pozície žalobcu pri práve na prístup k súdu nie je svojvoľné, je odôvodnené jeho ekonomickým postavením a nezasahuje do esencie základného práva na súdnu ochranu. Zákonodarca má na základe čl. 46 ods. 1 („... *zákonom stanoveným spôsobom*...“) a čl. 51 ods. 1 ústavy značný priestor na konkretizáciu práva na súdnu ochranu.

74. Návrh je odôvodnený okrem iného aj rozporom s právom EÚ vrátane princípu ekvivalencie tak, že vo všeobecnosti musia súdy skúmať naliehavý právny záujem na požadovanom určení, no v spotrebiteľských veciach, akou je aj prejednávaná vec, sa naliehavý právny záujem predpokladá. Tu by som rád poukázal na to, že v čase podania návrhu zo strany okresného súdu na ústavný súd už prebiehalo prejudiciálne konanie vo veci C-230/24 na otázku, či je v súlade s princípom ekvivalencie, ak sa v spotrebiteľských veciach nepremlčuje právo na určenie neprijateľnosti zmluvnej podmienky, nároky z takéhoto určenia už premlčaniu podliehajú, no vo všetkých ostatných vzťahoch sa na účely premlčania nerozlišuje medzi určením neplatnosti a nárokmi z takéhoto určenia.

75. Výsledok uvedeného prejudiciálneho konania môže veľa napovedať aj pre vec preskúmanú okresným súdom. V tejto súvislosti sa ale natíska otázka, prečo okresný súd vníma ako porušenie princípu ekvivalencie právnu úpravu pre spotrebiteľov priaznivejšiu, keď v zásade o porušenie princípu ekvivalencie ide vtedy, ak je na vnútroštátnej úrovni zaobchádzané so sférou záujmu Európskej únie menej priaznivejšie než vo všeobecnosti. Tento argument okresný súd nevysvetlil, no princíp ekvivalencie sa domáha.

76. Stotožňujem sa s názorom, že vo všeobecnosti majú pochybnosti predložené okresným súdom potenciál stať sa predmetom prejudiciálneho konania. V preskúmanej veci len poznamenávam, že od rozsudku vo veci C-302/04 Súdny dvor konštatuje, že nemá právomoc na zodpovedanie prejudiciálnej otázky, ak okolnosti skutkového stavu predchádzali pristúpeniu, pretože to spôsobuje, že smernica je neaplikovateľná. Tento záver je napríklad aj pri predbežnej otázke predloženej Okresným súdom Bardejov vo veci C-153/13, kde

konštatovanie o nedostatku právomoci vychádza zo skutočnosti, že, cit.: „*V prejednávanej veci z rozhodnutia vnútroštátneho súdu vyplýva, že zmluva o úvere, o ktorú ide vo veci samej, bola uzavretá 10. decembra 2002, teda pred pristúpením Slovenskej republiky k Európskej únii 1. mája 2004.*“ V tejto línii pokračuje aj v novších rozhodnutiach C-364/17, C-50/16 alebo C-258/19.

77. Okresný súd na jednej strane poukazuje na judikatúru Súdneho dvora a argumentuje nezmyselnosťou určovacích žalôb, no v čase, keď predkladal návrh, už Súdny dvor k určovacím žalobám výklad podal, napr. vo veci C-600/19 konštatoval, cit.: „*Článok 6 ods. 1 a článok 7 ods. 1 smernice Rady 93/13/EHS z 5. apríla 1993 o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách sa majú vykladať v tom zmysle, že bránia vnútroštátnej právnej úprave,... neumožňuje... spotrebiteľovi... dovoľávať sa nekalej povahy týchto podmienok... v neskoršom určovacom konaní...*“ Išlo o prípad zmluvy z roku 2005 a prejudiciálna otázka, na odpoveď ktorej mal Súdny dvor dať odpoveď, bola predložená po cca 14 rokoch v roku 2019. Poznamenávam, že išlo o rozsudok Veľkej komory, ktorého doktrína bola následne preberaná.

78. Okresný súd nevysvetľuje ani kolíziu svojich argumentov s ďalšou judikatúrou Súdneho dvora, podľa ktorej sa má čl. 6 ods. 1 citovanej smernice považovať za ustanovenie so silou vnútroštátnych ustanovení kogentnej povahy a pri jeho používaní má súd postupovať obdobne ako pri vykonávaní vnútroštátnych pravidiel verejného poriadku (porov. uznesenie C-76/10, bod 50), a to vrátane situácie, že by okresným súdom napadnutá norma nebola explicitne súčasťou právneho poriadku Slovenskej republiky.

79. Kým okresný súd artikuluje okolnosti veci prekročením „*funkčnej procesnej rovnosti*“, tak Súdny dvor podobné situácie vykladá opačne – ako odstránenie stavu nerovnosti. Nič z návrhu nenasvedčuje záveru, že by okresný súd nemal byť súdom, ktorý sa podľa Súdneho dvora má zaoberať namietanými zmluvnými podmienkami hneď, ako sa oboznámi so skutkovými a právnymi okolnosťami veci. Tomu nemusí zodpovedať postup, keď sa okresný súd po približne dva a pol roku koncentruje ešte len na otázku, či a aký má sťažovateľka právny záujem na určovacej žalobe.

80. Za zmienku osobitne stojí časť odôvodnenia rozsudku vo veci C-511/17, že nič nebráni spotrebiteľke zažalovať aj ďalšie zmluvné podmienky, pričom rozsudok Súdneho dvora bol vyhlásený 11. marca 2020 a zmluva bola uzavretá v roku 2007. Súdny dvor nijako nenaznačuje časové limity na podanie žaloby po približne 13 rokoch od uzavretia zmluvy. Poznamenávam, že spotrebiteľka podala v uvedenej veci len žalobu o určenie bez žaloby o plnenie.

81. Okresný súd nevysvetľuje, prečo v preskúmvanej veci nemá platiť obava judikovaná mnohokrát Súdnym dvorom (i. a.), že spotrebiteľia nemusia vedieť o nekalej zmluvnej podmienke a že je preto plynutie objektívnej premlčacej doby euroneudržateľné (C-485/19). Súdny dvor pre zmenu rozhodol, že ochrana spočívajúca v oprávnení domáhať sa neprijateľnosti premlčaniu nepodlieha a že premlčaniu podliehajú až účinky z rozhodnutia o neprijateľnosti.

82. Okresný súd neuvádza čas, ktorý považuje za primeraný na podanie žaloby o určenie, ak je čas v okolnostiach prípadu už neakceptovateľný. Okresný súd neodôvodnil ani konzekvencie na objektívne právo a judikaturu, ktoré predpokladajú uplatnenie nárokov ako účinkov rozhodnutia súdu o neprijateľnosti zmluvných podmienok a týmito účinkami nie sú len nároky na obnovenie stavu spred pôsobnosti neprijateľnej zmluvnej podmienky, ale aj práva reparačné (C-600/19), satisfakčné, ako aj práva dopadajúce na iné osoby (§ 53a Občianskeho zákonníka). V tejto súvislosti najvyšší súd judikoval význam odradenia dodávateľa od ďalšieho používania neprijateľnej podmienky (6Cdo127/2017).

83. Na tvorbe zmluvy je najúchvatnejšie „podanie“ si rúk na znak, že sa našla zhoda na detailoch zmluvy, a zážitok z nájdenia dohody je priamo úmerný náročnosti procesu oferty a akceptácie. Sotva by bolo možné, aby desiatky strán v úverových, poisťných či iných spotrebiteľských zmluvách vrátane všeobecných obchodných podmienok spotrebiteľ odsúhlasil vo vzťahu ku každej zmluvnej podmienke. Judikatura Súdneho dvora to definovala ako slabšiu vyjednávaciu pozíciu spotrebiteľa s nájdením východiska. Dodávateľom sa umožnilo predkladať aj rozsiahlejších zmluvných traktátov s výkričníkom, že ak dodávateľ do zmluvy zakomponoval neprijateľnú podmienku, spravodlivosť si ho „počká“ a nemusí ísť len o 18 rokov. Pri tridsaťročných hypotékach to môže byť kľudne aj raz taký čas. Poznávam, že novela Občianskeho zákonníka uzavretá cca mesiac pred vstupom SR do EÚ v prechodných ustanoveniach normovala trojmesačnú dobu, aby si dodávatelia dali zmluvy „do poriadku“ pod hrozbou ich neplatnosti.

84. Žaloba o neprijateľnosť teda predstavuje akési dodatočné zavŕšenie procesu zmluvy k tým zmluvným podmienkam, ktoré v teste neprijateľnosti neobstáli. Judikatura Súdneho dvora argumentuje nastolením skutočnej rovnováhy. Povolanie na dosiahnutie tohto cieľa boli súdy, ktoré sú súdmi EÚ. To všetko aj v záujme kvalitného a zdravého trhu, aby na neférových dodávateľov nedoplácal poctivý podnikateľ. Deklarovanie nezáväznosti formulárovej zmluvnej podmienky, ak prípadne súd nedospeje k neplatnosti zmluvy ako celku (čl. 6 ods. 1 smernice), musí súd naplniť aj bez návrhu (*ex offio*). Nateraz judikatura pracuje len s dvoma výnimkami, a to ak si spotrebiteľ informovane neželá takúto ochranu alebo ak už v minulosti súd aspoň stručne vyhodnotil zmluvnú podmienku ako nie neprijateľnú a odkázal spotrebiteľa na možnosť to namietat. Nič nenasvedčuje tomu, že by v preskúmvanej veci išlo o niektorú z týchto dvoch výnimiek.

85. Artikulácia okresného súdu, že slabší subjekt sa má chrániť len do tej miery, kým sa „nedosiahne funkčná procesná rovnosť“, a pritom súd nenotifikoval žiadnu z už uvedených výnimiek, sa javí ako silno v konfrontácii nielen s už uvedenými závermi, ale aj čl. 288 ods. 3 ZFEÚ, ktorý nie je určený účastníkom zmluvy, ale členským štátom a ich súdom, aby zabezpečili plný účinok cieľov smerníc EÚ.

86. Ak pri uzatváraní zmluvy spotrebiteľ nemal vytvorené skutočne rovnovážne podmienky na posúdenie každej jednej zmluvnej podmienky a ani súd nepristúpi k deklarovaniu neprijateľnosti zmluvných podmienok, pretože „načo“ by to bolo dobré, ak sa neuplatňuje žiadne plnenie, potom by k naplneniu deklarovania nezáväznosti neprijateľných zmluvných podmienok nedošlo nikdy. Spotrebiteľia, ako aj trh únie by tak boli zbavené jedného z vysokých cieľov politik EÚ.

87. K pridlhému času na dosiahnutie skutočnej rovnováhy prichodí poznamenať, že podľa judikatúry sa právo domáhať sa určenia neprijateľnosti nepremlčuje, čím naznačuje aj základ pre potencionálne následné nároky z účinkov, ktoré už premlčaniu podliehajú (porov. 5Cdo/29/2021). Okresný súd nevysvetlil odklon od tejto doktríny.

88. Súdny dvor vylúčil, aby sa neprijateľná podmienka dala dodatočne modifikovať (C-618/10), a ochranu spotrebiteľa nelimituje vykonaním zmluvy (aj po dražbe C-600/19, aj po dobrovoľnom splnení zmluvy, napr. C-755/22) s vysvetlením možnej hrozby straty odradenia dodávateľov od pokračovania porušovania pravidiel trhu.

89. Ústavný súd môže na predbežnom prerokovaní bez ústneho pojednávania uznesením odmietnuť návrh na začatie konania, ktorý nemá náležitosti ustanovené zákonom [§ 56 ods. 2 písm. c) zákona o ústavnom súde]. Návrh na začatie konania o súlade právnych predpisov okrem všeobecných náležitostí podľa § 43 musí obsahovať dôvody, ktoré vedú navrhovateľa k pochybnostiam o súlade napadnutého právneho predpisu, jeho časti alebo niektorého jeho ustanovenia s právnym predpisom vyššej právnej sily alebo medzinárodnou zmluvou [§ 75 písm. b) zákona o ústavnom súde]. Aj napriek môjmu výslovnému hláseniu sa k materiálnej ochrane ústavnosti a apriórnemu odmietaniu formalizmu v súvislosti s podaniami adresovanými ústavnému súdu považujem za potrebné uviesť, že návrh okresného súdu bolo potrebné odmietnuť z dôvodu nedostatku jeho náležitostí.

90. Vo všeobecnosti platí, že v konaní podľa čl. 125 ústavy ústavný súd plní funkciu tzv. negatívneho normotvorcu, ktorého rozhodnutia, ak zistí nesúlad právnej normy nižšej právnej sily s právnou normou vyššej právnej sily, majú v konečnom dôsledku derogačný účinok, a preto je nevyhnuté návrh náležite odôvodniť. Rozsahom návrhu a jeho dôvodmi je potom ústavný súd viazaný (§ 45 zákona o ústavnom súde).

91. Nedostatok riadneho odôvodnenia návrhu na začatie konania má v zmysle ustálenej judikatúry ústavného súdu významné procesné dôsledky, taktiež vedúce v konečnom dôsledku k odmietnutiu návrhu z dôvodu nesplnenia jeho zákonom predpísaných náležitostí (PL. ÚS 46/2015). Je dôležité poukázať aj na to, že návrh podaný podľa čl. 125 ods. 1 ústavy je návrhom na začatie konania podľa § 42 ods. 2 písm. a) zákona o ústavnom súde, pričom § 56 ods. 3 tretia veta zákona o ústavnom súde kogentne zakazuje ústavnému súdu upozorňovať navrhovateľa na nedostatky jeho návrhu, a to bez úvahy o ich prípadnej odstrániteľnosti.

92. Sumarizujúc už vyslovené závery, zastávam názor, že sa návrh navrhovateľa pri jeho predbežnom prerokovaní mal odmietnuť podľa § 56 ods. 2 písm. c) zákona o ústavnom súde pre nedostatok náležitosti, neodôvodnenia už naznačených otázok. Túto požiadavku nemôže nahradiť len samotný postoj sudcu, ktorý sa s napadnutým ustanovením nestotožňuje. Túto obavu umocňuje odôvodnenie navrhovateľa, že spotrebiteľia zahlcujú systém nezmyselnými žalobami. Nie je potrebná extra štatistika na vyslovenie záveru, že, pokiaľ ide o počet, žaloby spotrebiteľov oproti státisícom žalôb dodávateľov vyznievajú skôr zlomkovo z percenta. Poctivým prístupom k odôvodneniu otázky tvrdenej nerovnosti a po vyčerpaní ústavne konformného výkladu, ktorý má predchádzať podaniu, akým je aj predmetný návrh, sa mohlo napokon dospieť k záveru, že o nerovnosť vyvolanú spotrebiteľom ísť ani nemôže.

93. Osobitne k referenčnej norme čl. 46 ods. 1 ústavy. Pokiaľ ide o navrhovateľom namietaný nesúlad napadnutého ustanovenia s čl. 46 ods. 1 ústavy, návrh je rovnako neodôvodnený. Poznamenávam však, že podľa môjho názoru čl. 46 ods. 1 ústavy môže predstavovať referenčnú normu abstraktnej kontroly ústavnosti v zásade vtedy, ak by navrhovateľ návrhom na začatie konania o súlade právnych predpisov namietal, že zákonodarca napadnutým ustanovením odňal alebo podstatným spôsobom generálne alebo selektívne sťažil uplatnenie práva osoby na prístup k súdu, prípadne vtedy, ak by podľa navrhovateľa zákonodarca napadnutým ustanovením vyňal rozhodovanie o právach a povinnostiach zo súdnej kontroly. V predmetnej veci na prvý pohľad nejde ani o jeden z už uvedených prípadov. Napadnutá norma nesťažuje uplatnenie práva osôb na prístup k súdu a ani v jeho dôsledku nedochádza k vyňatiu rozhodovania o právach a povinnostiach zo súdnej kontroly.

V Košiciach 26. februára 2025

Peter Straka
sudca